

سفال اینکاها

در پهنه گسترده جغرافیایی آمریکای جنوبی، فرهنگها و تمدن هایی وجود دارند که از بدو شکل گیری تأثیر بسزایی در باورها و آیینهای مردمان بومی این حوزه جغرافیایی داشته است، از آن جمله می توان به فرهنگ مردمان اینکا اشاره نمود، این مردمان در طول قرنها توانستند باورها و بینش هایی که برگرفته از دیدگاه اساطیری آنان بوده است را در طول هزاره ها با حوادث زیست محیطی تلفیق نمایند و آیینها و اعتقادات خود را شکل دهند و همین امر بر تمامی بخش های زندگی آنها تأثیر بسزایی داشته است، از آن جمله می توان به داستانهای فلکوریک که در رابطه با شکل گیری نژاد مردمان اینکا و اعتقاداتشان در رابطه با پرستش خدایان بومی است اشاره نمود، و تمامی این باورها بر دست ساخته های آنان و معماریشان نیز تأثیر بسزایی داشته است.

مردمان اینکا که در آمریکای جنوبی ساکن بوده اند، تیره ایی از مردمان سرخ پوست آمریکای جنوبی می باشند که نام قبیله و تیره آنها کیوچوا (Quechua) است. در سال 1400 A.D آنها قبیله ای کوچک در مناطق مرتفع سلسله جبال آند بودند، و حدوداً یک قرن بعد در قرن 16 میلادی اینکاها موفق گردیدند، مناطق وسیعی از جنوب غرب آمریکای جنوبی را که امروزه شامل کشورهای اکوادور، پرو، شیلی، آرژانتین می گردد در تحت سیطره خود در آوردند و امپراتوری اینکا را تشکیل دهند.

در رابطه با فرهنگ اینکاها گفتنی است آنچه که درباره فرهنگ این مردمان عنوان می گردد بیشتر بر خاسته از کتابهای تاریخ است و بسیاری از نکات مربوط به این فرهنگ هنوز ناشناخته باقی مانده است. بخش هایی از فرهنگ و سنتهای مردمان اینکا هنوز به عنوان یک راز، ناشناخته باقی مانده است و پژوهشگران از سراسر دنیا نتوانستند به همه بخش های این فرهنگ دست یابند و آن را کشف و رمز گشایی نمایند. هنر تمدن اینکا در پرو (1425-1532) به عنوان تولید کننده تعدادی از بهترین آثار هنری دست ساخته در آمریکای جنوبی قدیم به حساب می آمده، اینکاها در بهترین شرایط کیفی در زمینه ساخت آثار فلزی، سفال، و علاوه بر همه آنها آثار دست بافته های هنری جایگاه ویژه ای را کسب نمودند، که همین امر باعث غرور و افتخار آنان می باشد. طرحهای بکاررفته در آثار هنری و همچنین اشکال هندسی و تلفیق آن با تکنیک بومی منجر به خلق آثار زیبایی گشته است. گفتنی است که مهاجمان اروپایی بسیاری از آثار را برای بدست آوردن پول و یا دلایل مذهبی از بین بردند، اما نمونه های برجایمانده به میزانی است که بیانگر هنر درخشان و مهارت هنرمندان اینکایی می باشد. هرچند که هنر اینکاها به وسیله هنر و تکنیکهای تمدن چیمو chimu که قبل از آنها می زیستند تأثیر پذیرفته اما هنرمندان اینکایی خودشان دارای سبک قابل تشخیص و متمایزی گشتند که فوراً در سراسر امپراتوری به صورت گسترده رایج گشت.

سفال سازی مردمان اینکا

سفال اینکاها از گل طبیعی درست می شده است، اما از موادی نظیر میکا، شن، خرده سنگ و صدف به عنوان ماده چسباننده یا تمپر به منظور ممانعت از ترک خوردگی در طول مراحل پخت استفاده می نمودند، در آمریکای باستان هیچ گونه چرخ سفالگری وجود نداشته، و بنابراین ظروف سفالی همگی دست ساز بوده اند، برای این منظور ابتدا پایه ظرف را درست می کردند و سپس به روش فیتیله ایی، گل ها را روی هم قرار می دادند، تا به اندازه مورد نظر ظرف برسند و سپس با استفاده از یک سنگ پهن سطح ظرف سفالی را صیقل می دادند، برای ساخت ظروف به اندازه متوسط و کوچکتر از قالبهای گلی استفاده می کردند، بدین منظور قبل از پخت ظروف سفالی، لعاب گلی اضافه می شده و بعد به منظور تزیین نقاشی، حکاکی (گاهی اوقات از مهر) استفاده می کردند و یا نقوش برجسته اضافه می گردیده است. به دلیل فرآیند اکسیداسیون، یعنی اضافه شدن اکسیژن به شعله ها در کوره ها، رنگ ظروف سفالی کرم، زرد، و قرمز می شدند و یا از طریق کاهش میزان اکسیژن در کوره ها، ظروف سفالی سیاه رنگ تولید می شدند.

ساخت و استفاده از سفال در دوران تمدن اینکاها دو هدف (1) کاربرد گرا (utilitarian) و (2) آیینی (ceremonial) داشته است:

(1) سفال کاربرد گرا utilitarian: سفال کاربردی به منظور استفاده روزانه مردم ساخته می شده است و معمولاً ضخیم تر و دارای تزیینات کمتری بوده است.

(2) سفال آیینی ceremonial: همچنین به عنوان هواکو huaco (نامی در زبان کچوایی زبان مردمان اینکا که اشاره به ظرف سفالی دارد) دارای کیفیت بهتر بوده و همچنین بسیار تجریدی می باشد، این گونه سفال مشخصاً به منظور اهداف آیینی (تشریفاتی) ساخته می شده است و یا صرفاً ظروف تدفینی funerary ritual به حساب می آمده است که در تدفین از آن استفاده می کردند و حاوی نوشیدنی، مواد غذایی بوده که در سفر آخرت همراه شخص متوفی در گور قرار می گرفته است. بهترین نوع سفال و سرامیک برای تشریفات مذهبی ساخته می شدند که آنها حاوی غذا به عنوان پیشگشی برای خدای Inca اینکا، یعنی اینتی Inti یا خدای خورشید بوده است.

تزیینات سفال اینکاها

اکثر ظروف سفالی اینکاها، از نوع کاربردی utilitarian و بومی بوده اند، اما در کنار آن جنبه آئینی نیز داشته اند، که در جشنها و مراسم های مذهبی استفاده می شدند، این سفالها به گونه ایی تزیین می شدند که هماهنگ با جنبه کاربردی آن می باشند

اکثر موتیفها و طرحهای بکاررفته در سفال اینکاها شامل گربه ها، مارها، پرنندگان و ببرها، آلاپاکاس، لاما، زنبور، پروانه ها، طرحهای هندسی، و موتیفها و طرحهای انسانی و موجودات اساطیری می باشند. نکته قابل بررسی، ذکر این نکته است که در شکل گیری سفال اینکاها چهار جریان اصلی وجود داشته است:

- 1- اولین نوع از فرهنگ چیمو **chimu** سرچشمه می گیرد که با یادآوری فرهنگ موچه ها **moche** قابل برجسته و توجه است که در آن رنگهای سیاه و درخشان خود نمایی می کند، و به وسیله سفالگران سواحل شمالی امپراتوری خصوصاً در نواحی **chan chan** چان چان و لامبایکیو **lambayeque**، ساخته می شدند، در این گونه سفالها دسته رکابی ماندی در قسمت بالای ظرف وجود داشته است و دارای طرحها و موتیفهای هندسی و انسانی است
- 2- نوع دوم ظروف آریبالو **ariballo** یا **اورپو urpu** می باشد که در این مورد درجه بیشتری از اصل بودن سفال اینکا را می توان مشاهده نمود و مربوط به قرون 15 و 16 میلادی است و طرحهای آن کاملاً متفاوت هستند و گمان میشود از مناطق نازکا **Nazca** واقع در پرو بودند و از آن به عنوان آریبالو **ariballo** یا ظروف ذخیره سازی **storage jar** نام برده می شود، و شکل ظاهری آن دارای بدنه کروی و گردن باریک می باشد و پایه بسیار کوچک که در زمین قرار می گیرد و دارای دو دسته بسیار کوچک در روی بدنه است و مانند ظروف آموورا مربوط به دوران کلاسیک تمدن یونان باستان می باشد و به منظور نگه داری مایعات از آن استفاده می کردند.
- 3- ظروف کیورو **Quero**: ترکیبات ساخت آن از شیشه نیز استفاده می شده و برای نوشیدن مایعات سنتی اینکا علی الخصوص چیچا جورا **chicha jora** که از ذرت بدست می آمده مورد استفاده قرار می گرفته است، این گونه ظروف از جنس فلز و یا چوب ساخته می شدند و در جشنها و مراسم مذهبی قابل استفاده بودند در واقع کیورو **Quero** به عنوان یک ظرف آیینی کاربرد داشته است و مردمان تیواناکو **tiwaanaku** در کشور پرو در مراسم مذهبی مهم علی الخصوص در بزرگداشت خدایان از آن استفاده می نمودند. این گونه ظروف با دست نقاشی می شدند و با سنگهای گرانبها تزیین می گردیده اند و یکی از روشهای سنتی برای تزیین این گونه ظروف نقاشی ها و طرحهای هندسی و سنتی است، که در منطقه پیساک **pisac** در نزدیک رود خانه ویلکانوتا **vilcanota** صورت می پذیرفته که شهرنش به خاطر ویرانه های تمدن اینکا می باشد و توسط پزارو **pizarro** مهاجم اسپانیایی در اوایل سال 1530 میلادی ویران گردید. همچنین این گونه ظروف اکثراً در منطقه موکیوگیا **Moquegua** که بوسیله اسپانیایی ها در جنوب پرو بنیان گردیده مورد استفاده قرار می گرفت. لازم به ذکر است که به منظور تزیین این گونه ظروف ابتدا الگوهای اصلی بر روی بدنه لیوان ایجاد می گردید سپس آن را با مخلوط ماده چسبناکی که ضد آب نیز بوده و ترکیب گیاهی داشته پر میکردند، و سنگهای تزیینی و گیاه شنگرف را بر روی آن قرار می دادند، و نقوش ترکیبی هندسی مانند مربع، مثلث، و مخروطی شکل در کنار یکدیگر اشکال چند وجهی را درست میکردند و مضامین تصاویر شامل صحنه های نبرد انسان با موجودات اساطیری، خدایان، موجودات خیالی و اشکال هندسی بوده اند.
- 4- **ظروف پاکچا paccha** شکل ظاهری اینگونه ظروف به صورت لوله مجوف به فرم خیش ساخته می شدند و دارای تزئینات سه بعدی مانند ذرت و ظرف اورپو **urpu** بوده است، کلمه پاکچا **paccha** به معنی آبشار می باشد و در زمان برداشت محصول این ظروف را در زمین قرار می دادند و آبجو ذرت را طی مراسم آیینی داخل آن می ریختند و باور داشتند که با انجام این عمل آیینی در آن سال محصولات کشاورزی مرغوب تولید می شود.